

A HÁLÓ 2: KÉT BEVEZETŐ – KÉT KONCEPCIÓ? – MOST KI IS AZ „ÁBEL” – AVAGY KI KIT VERT AGYON ... AVAGY ÁT?

Létrehozva: 2014.01.25. 10:37, frissítve: 2014.01.25. 10:37

Budapest – Dr. Fabiny Tibor az alábbi nyílt levelet küldte el az evangelikus.hu szerkesztőségének. Az írást a napokban megjelent Háló 2. Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról, 1945–1990. Egyházvezetők 1. Káldy Zoltán, Ottlyk Ernő című kötet indította. A szöveg nem tükrözi honlapunk véleményét. Célunk az, hogy érdemi vitát kezdjünk el a tényfeltárás kérdésben. Szöveg: Fabiny Tibor

2014. január 21-én megjelent a *Háló 2. Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról, 1945–1990. Egyházvezetők 1. Káldy Zoltán, Ottlyk Ernő*. Szerkesztő: Mirák Katalin. Budapest, Luther Kiadó, 2014.

Az itt következő töprengés két harmonizálási problémára kíván rávilágítani: 1. A kötet koncepciója tekintetében ellentmondás van az egyházvezetői *Előszó* és a teológiai bevezető tanulmány között. Mint látni fogjuk: az egyházvezetői *Előszó* (szignálták 2013 adventjén: **Gáncs Péter** elnök-püspök; **Próhle Gergely** országos felügyelő; **Dr. Hafenscher Károly** a Zsinat lelkesi elnöke; **Abaffy Zoltán** a Zsinat világi elnöke) az állampárttal együttműködő egyházi személyeket áldozatnak is tekinti (lásd lent), amíg a teológiai bevezetőt megfogalmazó **Csepregi András** többször is rámutat a tettes és az áldozat egybemosásának tarthatatlanságára, hiszen ha a különbségtétel elmarad, akkor az áldozat sem áldozat többé. Előre bocsátjuk: ebben a kérdésben Csepregi András érvei meggyőzőbbnek tűnnek. 2. A teológiai bevezető tanulmány ugyanakkor minden újszerűsége és színbeli gazdagsága ellenére véleményem szerint nincs összhangban a klasszikus keresztény tanítással, s ezen belül a megváltásról szóló hitvallással. Természetesen az egykor megfogalmazott hitvallási fogalmak bővíthetnek és módosulhatnak az újabb korok és tapasztalatok kihívásainak megfelelően, ám vigyáznunk is kell, hogy a nyereségek ne legyenek olyan veszteséggel járjanak, amelyek aláássák a hitet. A fenti alcímben felvetett kérdések és problémák valószínűleg onnan adódnak, hogy a *Háló 2*-nek csak történelmi lektora volt, s a kiadvány teológiai szempontok szerinti egyházi mérlegelése nem történt meg, noha a 2005-ben a Magyarországi Evangélikus Egyház által felvállalt tényfeltáró tevékenység alapvetően egyházi és nem világi-történelmi indíttatásból kezdődött meg.

A könyv Előszavában az alábbiakat olvassuk:

*„A kutatóknak, a MEE Tényfeltáró Bizottsága tagjainak és az egyház vezetésének az a szándéka, hogy nagy alaposággal, differenciáltan, a külső körülmények részletes bemutatásával derítse fel az egyház tagjainak érintettségét, az **ügynökök áldozatként és nem csupán tettesként való bemutatását** (kiemelés tőlem, FT), sok esetben megbicsaklott a tágabb nyilvánosság leegyszerűsítő, az »ügynöközést«
ítélkező megbélyegzőként alkalmazó gyakorlatán” (9. oldal).*

Továbbá:

„Meghajtjuk fejünket a kommunista rendszer áldozatai előtt, és nagy tisztelettel adózunk mindazoknak, akik – akár erkölcsi, akár egzisztenciális kockázatot vállalva ellen tudtak mondani a titkosszolgálati beszerzés szándékának. Ugyanabban tisztában vagyunk azzal, hogy mindazok, akik belső meggyőződésük ellenére, az ártás és a rontás szándékától távol, emberi gyengeségből vagy a körülmények hatása alatt mégis közreműködtek a rendszer működtetésében, a maguk módján hozzájárultak ahhoz, hogy az evangélikus egyház a kommunista rendszerben is megmaradt, sőt a megkötött, korántsem veszélytelen kompromisszumok árán olykor még épülni is tudott” (Ugyanott 10. oldal).

A kötetet szerkesztő **Mirák Katalin** a Bevezetésben egy „Ábelre – áldozatra fókuszáló teológiai alapvetésként” harangozza be Csepregi András „Ábel, kelj fel!” című tanulmányát. (14. oldal)

Így is van. Csepregi András a 35 oldalas nagyívű (bár az olvasó számára sok kérdést is felvető) esszéje *valóban* egy újszerű, „áldozatra fókuszáló” megközelítés. Csak éppen nem egészen arra az „áldozatra” gondol, amelyiket az egyházvezetői *Előszó* sugall az olvasónak.

Ez a tanulmány arra a koncepcióra épül, hogy vannak „tettesek”, „áldozatok” és „tanúk”. Ahogy a szerző nevezi a címadó és a tanulmányát keretező (talán túl merész? veszélyesen leegyszerűsítő?) metaforájában: „Káinok” és „Ábelek”. A „tanúkra” nem használ metaforát. A tanulmány olvasása közben állandóan ezek a kérdések nyugtalanítják az olvasót: „Ki is az Ábel?”, „Kik is a „Káinok?” Valóban azok, akikre a szerző – vélhetőleg – gondol?

Afelől azonban Csepregi nem hagy kétséget, hogy - az egyházvezetői *Előszó*val *éles ellentétben* - a Káinok” sohasem lesznek „Ábelek”. Mivel az egykori ügynökök, azaz a tettesek maguktól (igen kevés kivételtől eltekintve) – az áldozatok (Ábelek) várakozása ellenére nem szólaltak meg. Kemény az ítélet: „Aki egykor tettessé vált, tettes is marad...a tettetéstől nem várható el, hogy megváltozzon” (22. old.). Népiesen szólva: „kutyából nem lesz szalonna”... (Kérdezzük csendben: vajon nem túl „statikus”-e Csepregi szemlélete a Biblia radikális „dinamizmusával” szemben, ahol a gonosztevőkből szentek, a Saulusokból Paulusok lesznek?)

Csepregi András jelen esszéjében – visszatekintve e témában már megjelent korábbi két saját írására - „irányt vált”, s a fenti megfontolások miatt immár nem a „tettesek”, hanem az „áldozatok” felé fordul. Először pszichológiai kézikönyvek meglátásaira (amelyek a különféle erőszak áldozatainak védelméről szólnak) majd a Jürgen Moltmann teológiájára (*Minden végben kezdet rejlik. Kis reménytan*. Bencés Kiadó, 2005.) építve különbséget tesz tettes és áldozat között. Valóban lényeges felismerés a német teológus részéről, hogy „míg az elkövetett rossz orvoslására a hagyományos teológiának kidolgozott útjai vannak, addig az elszennvedett rossz orvoslására nézve a hagyományos teológia szinte teljesen tanácstalan” (29-30.old). Moltmannat követve Csepregi is Pál apostolra, az evangéliumokra, a „Héber Bibliára” (bár Moltmann az „Ószövetség” kifejezést használja) hivatkozik az áldozatok (Ábelek) gyógyítása, ahogy ő mondja: „re-habilitálása” érdekében. Megállapítja helyesen, de az *Előszó*val *éles ellentétben* -, hogy „Ha mindenki bűnös, akkor mindenki tettes is, így nem lehet az áldozatokat megkülönböztetni a tettesektől, nem lehet az áldozatokról mint áldozatokról beszélni” (31. old.).

Mindeközben kritizálja az evangélikus liturgikus gyakorlatot is, amely a zsoltárokat a liturgiában úgy domesztikálja, hogy elhagyja azok erős, az áldozatra utaló nyelvezetét (a nagypénteki 22. zsoltár felolvasása kivétel). Az áldozat „felélesztését” vagyis feltámasztását Rm 6,1–11 alapján és a Walter Wink-i teológia (*ego-ból self-fé váló*) gondolatmenetével illusztrálja, s ezt Reményik Sándort és Rónay Györgyöt is idézve szépen és meggyőzően fejti ki „Az új bor az új tömlőben: Krisztusban elrejtett élet” című részben (48- 53.old.).

Eddig kétségtelenül megfontolandó szempontokat kaptunk. A kérdés ott motoszkál – erre később visszatérünk – nem jár-e veszélyekkel az a „szent egyoldalúság”, amely elfordul a tettesektől, a „Káinoktól”?

Valószínűleg ezzel is magyarázható, hogy a megbocsátás teológiai kérdésével, s annak kibontásával Csepregi egyáltalán nem foglalkozik, illetve ennek hiányában a cikke végéhez, a cikkhez organikusan nem kapcsolódó, a luxemburgi „Just et Pax” Bizottság által összeállított „Megbocsátás” című rövid 10 pontot csatolja.

Jogos, észrevétel hogy a tettesek az ember számára valóban nem vonzóak és szépek. De elfordulhatunk-e tőlük, csak azért, mert bűnbánatuk híján elmarad a katarzisz, a feloldozás és nem állítatik helyre az igazság?? E kudarc miatt nem kellene-e magunkra is nézni? Szeretet-, és erőteljes-e a mi tanúságtételünk és igehirdetésünk?

Abban is igaza van Csepregi Andrásnak, hogy a hagyományos teológiában elhalványult Jézus megváltói művének *gyógyítói* aspektusa. Luther azért mondott fontos dolgokat e kérdésben is. A *Heidelbergi Disputáció*ban találóan szemlélteti az emberi és az isteni szeretet közötti különbséget: az emberi szeretet a kedves, a jó, a szép, az igaz felé vonzódik, azaz „felfelé” irányul. *Az isteni szeretet éppen ellenkezőleg: „lefelé”, a gyengékre, a kitesztottakra néz; sőt egészen mélyre: a bűnösök, a „tettesek” felé IS irányul az ő teremő szeretete, amely „meggyógyítja a beteget” és „széppé teszi a rútot”, de a megtört szívű tettet is „ujjá teremti”, „megigazítja az igaztalant”. A kegyelem és a teremő szeretet egyszerre – igaz, másként! – fordul az áldozat és a tettes felé. Természetesen megtörténhet és meg is történik, hogy ezzel a felkínált isteni szeretettel a tettes, a bűnös, a „Káin” nem él vagy visszaél: ilyenkor rajta „kárba vész” az isteni kegyelem.*

A „tettesek” közösség előtti megbánása, *coram hominibus* elmaradása és a konzekvenciák levonása tényleg fájdalmas és aktuális tapasztalat.

Jézus Krisztus egyháza a bűnbocsánat lehetőségét azonban *mindenkinek* felkínálja. Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön! Ábel is és Káin is! Viszont az is igaz, hogy nekünk embereknek szabadságunk van másképpen tekinteni az Ábelekre és a Káinokra!

Kétségtelenül igaza van Csepreginek abban, hogy az áldozattal (a szenvedővel) való szolidaritás gondolata, ha nem is vész el teljesen, de háttérbe szorult a kereszténységben, s ezért Csepregi megközelítése kétségtelenül újszerű, de a fent jelzett hiányok miatt – mint már utaltunk rá – egyoldalú.

Csepregi ugyanis a jelek szerint csak az Ábeleket „szereti”, a Káinokat nem, hiszen tőlük (azok csökönyös hallgatása miatt) tudatosan elfordult. Hitünk szerint Isten azonban a Káinok megmentéséért IS (!) jött el ebbe a világba, nem mond le róluk, feljűk is odafordul, s a Fiú a kereszten igenis, őértük IS (!) imádkozik: „bocsásd meg, nem tudják/tudták, mit *cselekedtek!*” A keresztes hitünk két évezredes tanítása szerint nemcsak „a világ válasza a keresztény szeretetre”, amint ezt a Moltmann és a Csepregi tanulmány által is idézett marxista filozófus Ernst Bloch állította (36.old.), hanem sokkal inkább „Isten válasza az emberi bűnre”. A keresztes nemcsak a gonosz emberek állították Isten ártatlan Fiának, hanem a minket „halálosan szerető” (azaz értünk, gonosz emberekért meghalni kész Fiút) odaadó, „átengedő”, „kiszolgáltató”, „beáldozó” (Véghelyi Antal kifejezése) Atya is, bár valóban nem egészen úgy, amint ezt Anselmus középkori, rideg *satisfactio*-elmélete tanította.

Jézus Krisztus megváltói műve ebben az elméleti konstrukcióban nem kap helyet! Az, hogy ő nemcsak passzív áldozat (victim), hanem önként, az Atyának való engedelmségből adta magát áldozatul, vagyis Istennel együtt az emberért hozott áldozatot („sacrifice”). Krisztus ezért az „Isten Báránya”: egyszerre „victim” és „sacrifice” – ennek a bibliai képnek Csepregi András rendszerében nincs értelme, a szerző nem énekl az egyházzal együtt a „Bárány énekét”. Új, sok szempontból tetszetős melódiát komponál helyette.

Csepregi tanulmányának végkicsengése – Hilde Domin *Ábel, kelj fel!* című meditációját (költeményét?) idézve (Ld. Dávid-Varga, *Közelebb az Ószövetséghez* c. hittankönyv, 39.old.) – azt sugallja, hogy ha az áldozat gyógyítása, rehabilitációja, feltámasztása (pszichológiai és teológiai technikák segítségével) megtörténik, akkor „újra kell játszani” a történetet, és Káin az eredeti kérdésre „Hol van a te testvéred?” adott negatív felelete pozitív válasszá formálódik s Káin végre ki tudja mondani: „*Őriződ vagyok, testvérem – miért ne lennék az?*” (54. oldal)

E hatalmas elméleti és kétségtelenül érdekes végkicsengésű konstrukcióban – ha diszkrétan is – valóban érzékelhető a Moltmann által is hangsúlyozott „feltámadás-teológia” az „egyoldalú keresztteológia” helyett. Ám amíg Jézust (mondjuk így: a „Második Ábelt”) Isten támasztotta fel, itt Csepregi András ajánl az áldozatnak különböző gyógyulási technikákat – (pl. „Vedd kezedbe az életedet!”, „Személyiségvizsgálat: mi tett engem, mi tehet még mindig áldozattá?” stb.) abban a reményben, hogy a gyógyult áldozatokkal a Káinok is talán (?) megváltoznak.

Summa: amíg az egyházvezetői *Előszó*ban arról olvasunk, végeredményben inkább az „ügynököző” egyházi közvéleménnyel volt baj, mintsem az „ügynökökkel”, akik ugye áldozatok is voltak, hiszen „*az evangélikus egyház a kommunista rendszerben is megmaradt, sőt a megkötött, korántsem veszélytelen kompromisszumok árán olykor még épülni is tudott...*” (10. oldal), addig Csepregi Andrásnak az összemosás elleni tiltakozásával (például 31. oldal) messzemenően egyet tudtunk érteni.

Ám megoldása – egy radikálisan „új teológia” – meglátásom szerint az egyház által nem vállalható, hiszen – a krisztológia és a szotériológia kiiktatásával – elmélete sokkal inkább egy „teológiával színezett pszichológiai terápia” mintsem a Bibliával és a hitvallásainkkal konvergáló, a gyakorlati kiengesztelődést és megbocsátást is lehetővé tevő klasszikus teológia. A *Szentírás tanúságtétele szerint az áldozat (Ábel) feltámadása csak a „Második Ábel” halála ÉS feltámadása által lehetséges!* Ez a halál nem baleset, nem tragédia, de még csak nem is kizárólag a „gonosz hatalmak” okozta „erőszak”, hanem Felülről jövő, megváltó halál volt, amelyre az Atya valóban a Fiú feltámasztásával válaszolt.

Olvasás közben állandóan újra és újra kérdeztük: Hol van, kinél van az igazság? Miről is szól ez a kötet? Ki is itt az Ábel? Ki a Káin? Ugyan, ki kit is vert itt agyon..., vagy inkább...át?

Választ talán csak akkor kaphatnánk, ha az egyházvezetés, a tényfeltáró bizottság és a teológia jobban harmonizálna – először

2014.1.27.

A Háló 2: Két bevezető – két koncepció? – Most ki is az „Ábel” – avagy ki kit vert agyon ... avagy át? | Magyarországi Evangélikus Egyház egymással, majd az egyház népével; s aztán együtt, közösségben, közös erőfeszítéssel tudná kiszervenvedni, kiküzdeni azt a hitet és teológiát, amely „egykor s mindenkorra a szentekre bízott” (Júd 3). Akkor és csak akkor szólalhatnak meg, immár az évezredekén átívelő kórusban a Bányó énekével együtt, vele harmóniában (!) az új (igen, az új!) teológiák és énekek.

CIMKÉK: Címlapcikk teológia ügynökkérdés Háló Luther Kiadó kötet Fabiny Tibor vélemény

MEGOSZTÁS

Tetszik 4 személy kedveli ezt

Hozzászólás a következő h...

Facebook közösségi modul